

OLHA SZELUCH

 <https://orcid.org/0000-0001-7519-9526>

Akademia Wojsk Lądowych im. Hetmana Petra Sahajdacznego we Lwowie

EMILIA KAZAN

 <https://orcid.org/0000-0002-0997-6945>

Akademia Wojsk Lądowych im. Hetmana Petra Sahajdacznego we Lwowie

Lwowski okręg twórczości Wasyla Simowycza

W ciągu dziesięcioleci sowieckiej dyktatury ideologicznej prace wielu wybitnych zachodnioukraińskich uczonych były starannie ukrywane przed społecznością naukową. Poza tym były to dzieła utalentowanych naukowców-patriotów Ukrainy. Ich dorobek intelektualny w czasach sowieckich był przechowywany w zamkniętych archiwach i zbiorach bibliotecznych, a ich nazwiska konsekwentnie pomijano w pracach naukowych i nie pojawiły się one w żadnej publikacji z powodów ideologicznych. Tak było z Wasylem Simowyczem (1880-1944), utalentowanym filologiem, którego nazwiska przez pół wieku prawie nie wymieniano w literaturze naukowej, choć jego olbrzymie dziedzictwo literackie jest wartościowe dla ukraińskiej krytyki literackiej. Ponadto warto wspomnieć, że Wasyl Simowycz był członkiem Towarzystwa Naukowego im. Tarasa Szewczenki (NTSz) od 1923 r., profesorem od 1923 r. i rektorem (1926-1930) Ukraińskiego Wyższego Instytutu Pedagogicznego w Pradze, a także profesorem, kierownikiem Katedry Języka Ukraińskiego i dziekanem Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Lwowskiego (1939-1941).

Istnieje już kilka opracowań dotyczących Wasyla Simowycza, jego życia i twórczości, zwłaszcza dzieł filologicznych. Zostały napisane głównie przez badaczy z diaspory: Jurija Szerecha, Pawła Kowaliwa, Światosława Hordyńskiego, Włodzimierza

Doroszenkę. W 1995 r. ukazała się obszerna monografia Zenowija Terlaka i Mariji Biłous ze Lwowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Iwana Franki pt. *Wasył Simowycz. Esej biograficzny i bibliograficzny*¹, w której autorzy, oprócz informacji biograficznych, słusznie docenili jego dziedzictwo językowe i literackie. W 2008 r. Wasyłowi Simowyczowi jako człowiekowi, naukowcowi i obywatelowi poświęcono odrębny numer „Biuletynu Naukowego Uniwersytetu Czerniowieckiego”².

W twórczości Wasyła Simowycza wyróżnia się trzy okresy: czerniowiecki (1901-1913), emigracyjny (1914-1933) i lwowski (1934-1944). Okres lwowski jest ściśle związany z Towarzystwem Naukowym im. Szewczenki i z Proswitą. W latach 1933-1939 Simowycz pracował jako redaktor miesięcznika naukowego „Żyttia i znannia”, który pod jego kierownictwem stał się rodzajem encyklopedii wiedzy, redagował kilka kwartalników i publikował artykuły w piśmie „Proswita”; został etatowym pracownikiem jednego z najbardziej intelektualnych wydawnictw tego czasu – gazety „Nazustricz”, a w 1939 r. został wybrany na wiceprezesa rady nadzorczej spółdzielni wydawniczej „Chortycia”. Jako członek Towarzystwa Naukowego im. Szewczenki redagował artykuły „Biuletynu Studiów Ukraińskich. Teraźniejszość i przeszłość” (w oryginale „Sohoczasne j mynułe. Wisnyk ukrajinoznawstwa” – „Сьогочасне й минуле. Вісник українознавства”).

Początek lwowskiego okresu Simowycza to praca dotycząca jego koncepcji pedagogicznej i filozoficzno-językowo-kulturowej, według której język jest narzędziem wiedzy i ważnym czynnikiem kształtowania świadomego patrioty-obywatela. Na przykład w 1934 r. napisał artykuł *Język ojczysty i rozwój intelektualny dziecka*, w którym uznał język za narzędzie „wyrażające myśli ludzkie w słowach, jednak narzędzie to bardzo kruche. Ażeby wyrażać swoje zdanie z jego pomocą, trzeba go kształcić. Musi stać się elastyczny. Podobnie jak zdanie ludzkie jest elastyczne”³. Simowycz wywnioskował, że najważniejszym przeznaczeniem języka jest materializacja myśli i uczuć ludzkich. Jego zdaniem myśli i słowa w życiu ludzkim są w odwiecznej współzależności⁴. To zdanie Simowycza zgadza się z koncepcją Ołeksandra Potebni, wyartykułowaną w pracy *Myśl i mowa*⁵, która stała się głównym źródłem literacko-estetycznej koncepcji Simowycza.

We Lwowie gazety i czasopisma opublikowały wiele artykułów Simowycza o kulturze językowej oraz eseje jubileuszowe poświęcone osobom ze sfer kulturalnych i publicznych Ukrainy, a także literacko-krytyczne artykuły na temat Szewczenki (*Taras Szewczenko. Jego życie i praca*)⁶, Franki (*Iwan Franko. Jego życie i twórczość*)⁷

¹ М. Білоус, З. Терлак, *Василь Сімович 1880-1944. Життєписно-бібліогр. Нарис*, Львів 1995.

² „Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича” 2008, вип. 312-313: *Слов’янська філологія*, наук. ред. Б. Бунчук.

³ В. Сімович, *Праці в двох томах*, т. 1: *Мовознавство*, упор. і передм. Л. Ткач, Чернівці 2005, s. 291 (tłum. aut.).

⁴ *Ibidem*.

⁵ А. Потєбня, *Мысль и язык*, Санкт-Петербург 1862.

⁶ В. Сімович, *Тарас Шевченко, його життя й творчість*, Львів 1941.

⁷ Idem, *Іван Франко. Його життя й діяльність*, Львів 1936.

i Fedkowycza (*Jurij Fedkowycz. Życie i praca*)⁸. W tekstach tych Simowycz, posilkując się metodami historycznymi, biograficznymi, filologicznymi i porównawczymi, wysoko ocenił literacką i estetyczną stronę twórczości wymienionych literatów. Simowycz stosował też własną oryginalną metodę filologiczną badania dzieła literackiego, która wymagała uważnej lektury i interpretacji każdego zdania, każdej frazy, każdego słowa. Jego prace stanowiły *novum* w ówczesnym świecie naukowym, ponieważ wypełniały istotną przestrzeń w literaturze ogólnonaukowej dotyczącej twórczości wybitnych pisarzy narodowych. Ważnym osiągnięciem Simowycza było przygotowanie w 1938 r. do druku korespondencji Łesi Ukrainki z Osipem Makowejem oraz jej listów do Olgi Kobylańskiej.

We Lwowie Wasyl Simowycz był aktywny także w przestrzeni publicznej jako przewodniczący jury przyznającego nagrody literackie za najlepsze dzieło sztuki, głównie ukraińskiej. Występował na rocznicach i wieczorach literackich, wykładał na kursach ukraińskojęzycznych zorganizowanych przez Zarząd Główny „Ridnej Szkoły”. Ponadto na łamach tygodnika „Naszi Dni” poruszył wiele dotkliwych tematów politycznych. Nowy rząd zdawał sobie sprawę z postawy Simowycza, ale najwyraźniej biorąc pod uwagę jego autorytet, nie odważył się podjąć przeciwko niemu żadnych działań.

Student Wasyla Simowycza Jurij Kłynowyj⁹ wspomina, że po aneksji województw południowo-wschodnich II RP (obecnej Ukrainy Zachodniej) do Ukraińskiej SRS w 1939 r. zlikwidowano Proswitę i Towarzystwo Naukowe im. Szewczenki. Dlatego Simowycz najpierw prowadził szkolenia z języka ukraińskiego w Instytucie Weterynarii, a wkrótce przeniósł się na Wydział Filologiczny Uniwersytetu Lwowskiego. 15 listopada tego roku został przyjęty na stanowisko profesora katedry języka ukraińskiego (nakaz nr 86 z 7 grudnia 1939 r.)¹⁰, 15 grudnia został przeniesiony na stanowisko kierownika katedry (nakaz nr 104 z 4 stycznia 1940 r.)¹¹, a 25 kwietnia 1940 r. został mianowany dziekanem Wydziału Filologicznego (nakaz Ludowego Komisarza Oświaty Ukraińskiej SRS nr 1906 z 25 kwietnia 1940 r.)¹². 2 lutego 1940 r. Simowycz został również przyjęty na stanowisko starszego pracownika naukowego nowo utworzonego lwowskiego oddziału Instytutu Lingwistyki Akademii Nauk Ukraińskiej SRS.

Pod nowym rządem uczelnia rozpoczęła działalność od rejestrowania personelu i na podstawie pozytywnej charakterystyki Agantangela Krymskiego Wasyl Simowycz ponownie otrzymał tytuły doktora nauk i profesora¹³. Zabrał się do pracy z wrodzoną energią. Już w styczniu 1941 r. odbyła się pierwsza sesja naukowa Uniwersytetu Lwowskiego, w której organizacji brał czynny udział. Pod jego przewodnictwem

⁸ Idem, *Юрій Федькович. Життя і діяльність*, Львів 1934.

⁹ Ю. Клиновий, *Василь Сімович – мій учитель*, „Сучасність” 1983, № 4, s. 19-26.

¹⁰ Архів Львівського університету (dalej: АЛУ), Наказ ректора Львівського університету № 86 від 7 XII 1939. Zob. М. Білоус, 3. Терлак, *op. cit.*, s. 21.

¹¹ АЛУ, Наказ ректора Львівського університету № 104 від 4 I 1940. Zob. М. Білоус, 3. Терлак, *op. cit.*, s. 21.

¹² АЛУ, Наказ НКО УРСР № 1906 від 25 IV 1940. Zob. М. Білоус, 3. Терлак, *op. cit.*, s. 21.

¹³ ЦНБ НАН, Відділ рукописів, ф. 1, № 24183, арк. 1.

obradował panel językoznawczy, na którym wystąpili Eugeniusz Kuryłowycz, Iwan Kowalik oraz inni profesorowie i pedagodzy Wydziału Filologicznego.

Poza obowiązkami administracyjnymi na wydziale Wasyl Simowycz pełnił funkcję zastępcy dyrektora Instytutu Języka Ukraińskiego, a także członka rady redakcyjnej, która miała przygotować jubileuszowe wydanie dzieł Iwana Franki w 36 tomach. Jednak wojna zniszczyła wszystkie jego plany.

W czerwcu 1941 r. Lwów znalazł się pod okupacją niemiecką. Jako osoba publiczna o wyrazistych poglądach politycznych Simowycz żywił nadzieję na odrodzenie Ukrainy i jej kultury. Miał wejść do Krajowego Rządu Zachodnich Obwodów Ukrainy kierowanego przez Jarosława Steckę.

W lipcu 1941 r. Wasyl Simowycz został wybrany na rektora Uniwersytetu Lwowskiego. Jednak władze okupacyjne nie pozwoliły na otwarcie uniwersytetu, rezerwując jego pomieszczenia na potrzeby Gestapo. Simowycz dołożył wszelkich starań, aby zachować bibliotekę swojej katedry.

W 1941 r. zaczęła działać lwowska filia Ukraińskiego Wydawnictwa, a redaktorem wydziału, który miał przygotowywać nowe podręczniki dla szkół średnich i wyższych, został Simowycz. Wznowił wydanie *Norm ukraińskiego języka literackiego* Ołeksija Synjawskiego, *Uwag o współczesnym ukraińskim języku literackim* Ołeny Kuryły, *Esejów o historii języka ukraińskiego* Mykoły Grunskiego i Pantelejmona Kowalowa, *Słownika ortografii* Owsija Iziumowa (pod redakcją Aleksandra Panejki), *Esejów o składni ukraińskiej* Serhija Smereczynskiego.

W 1943 r. Wasyl Simowycz był członkiem komisji utworzonej przez prezesa Ukraińskiego Komitetu Centralnego prof. Wołodymyra Kubyjowycza w celu skoordynowania ukraińskiego systemu ortograficznego. Na kilku posiedzeniach komisja uwzględniła poprzednie dwa wydania zasad ortografii w opracowaniu Iwana Ziłynskiego (1941 i 1942) i na podstawie abstraktu Simowycza dokonała uzupełnień oraz poprawek do wydania trzeciego¹⁴.

Mimo trudnych warunków okupacyjnych Wasyl Simowycz pracował w redakcji gazety „Naszi Dni”, która dostała zezwolenie na działanie od władz niemieckich. Ponadto przygotowywał trzecią edycję gramatyki praktycznej do samodzielnej nauki języka ukraińskiego, pisał podręczniki szkolne, opracowywał alfabet łaciński dla języka ukraińskiego z ramienia Ministerstwa Rzeszy do spraw Okupowanych Terytoriów Wschodnich.

W latach 1942-1944 Simowycz był prezesem Funduszu Naukowego Ukraińskiego Komitetu Centralnego, wspomagając wyjazdy uzdolnionej młodzieży na studia w Pradze, Wiedniu i Berlinie. Opiekował się naukowcami sprowadzonymi ze wschodnich i centralnych terenów Ukrainy, wspierał ich moralnie i materialnie.

Wasyl Simowycz brał udział w różnych sferach życia publicznego we Lwowie. Jego wystąpienia publiczne były naznaczone polityczną ostrością i niepokojem o przyszłość nauki ukraińskiej, o losy narodu ukraińskiego. Przemawiając na uro-

¹⁴ I. Зілинський, *Український правопис*, Краків 1941; wyd. 2, Краків–Львів 1942; wyd. 3, Краків–Львів 1943.

czystej akademii poświęconej Szewczence we lwowskiej operze w 1943 r., świadomie skupił się na politycznych wierszach poety z okresu „trzech lat” (w twórczości Szewczenki okres 1843-1847 nazywa się „trzema latami”). W raporcie programowym *Czego możemy oczekiwać od nauki ukraińskiej?*, wygłoszonym na regionalnym zjeździe pracowników kultury i oświaty, który odbył się we Lwowie w dniach 12-14 marca 1943 r., Simowycz podkreślił potrzebę jak najściślejszego związku między nauką a obecnym życiem ludzi i określił wyzwania stojące przed naukowcami na tym etapie. Dając pierwszeństwo ukraińskości, apelował o edukację młodych ludzi i wspieranie ośrodków naukowych poza Lwowem.

Wystąpienia Simowycza w Klubie Literacko-Artystycznym zawsze gromadziły liczną publiczność, która słuchała jego głosu, wierzyła w niego, szukała jego rady¹⁵.

Za swojego nauczyciela uznawali Wasyla Simowycza wybitni lingwiści: Jurij Szewielow, Jurij Kłynowył i Ołeks Gorbacz. Na znak wdzięczności dla swojego nauczyciela Jurij Szerech napisał pracę *Galicja w tworzeniu nowego ukraińskiego języka literackiego*, wydaną w 1949 r. w Monachium („To była spłata długu drogiemu memu sercu miastu. A także mój dług wobec Simowycza!”¹⁶). Jak pisała gazeta „Naszi Dni”: „[...] prof. W. Simowycz był typowym ukraińskim naukowcem, który nie może oddalić się od rzeczywistych potrzeb obywatelskich w granicy swojej wąskiej specjalności”¹⁷.

Do ostatnich dni swojego życia Simowycz, zmarły we Lwowie 13 marca 1944 r., był „w wirze pracy, z tysiącami działań i zajęć”.

Bibliografia

Źródła archiwalne:

Архів Львівського університету:

Наказ ректора Львівського університету № 86 від 7 XII 1939.

Наказ ректора Львівського університету № 104 від 4 I 1940.

Наказ НКО УРСР № 1906 від 25 IV 1940.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Відділ рукописів:

ф. 1, № 24183, арк. 1.

Literatura:

Білоус М., Терлак З., *Василь Сімович 1880-1944. Життєписно-бібліогр. Нарис*, Львів 1995.

¹⁵ Промова проф. В. Сімовича над відкритою могилою бл. п. проф. Маріяна Паньчишина, „Краківські вісті”, 20 X 1943.

¹⁶ Ю. Шерех, *Галичина у формуванні нової української літературної мови*, Мюнхен 1949.

¹⁷ М. Терен, *З творчих буднів Львова*, „Наші дні” 1942, ч. 2, s. 3.

- Зілинський І., *Український правопис*, Краків 1941; wyd. 2, Краків–Львів 1942; wyd. 3, Краків–Львів 1943.
- Клиновий Ю., *Василь Сімович – мій учитель*, „Сучасність” 1983, № 4, s. 19-26.
- „Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича” 2008, вип. 312-313: *Слов’янська філологія*, наук. ред. Б. Бунчук.
- Потебня А., *Мысль и язык*, Санкт-Петербург 1862.
- Промова проф. В. Сімовича над відкритою могилою бл. п. проф. Маріяна Паньчишина, „Краківські вісті”, 20 X 1943.
- Сімович В., *Праці в двох томах*, т. 1: *Мовознавство*, упор. і передм. Л. Ткач, Чернівці 2005.
- Сімович В., *Тарас Шевченко, його життя й творчість*, Львів 1941.
- Сімович В., *Іван Франко. Його життя й діяльність*, Львів 1936.
- Сімович В., *Юрій Федькович. Життя і діяльність*, Львів 1934.
- Терен М., *ЗтворчихбуднівЛьвова*, „Нашідні” 1942, ч. 2, s. 3.
- Шевельов Ю., *ЖиттяіпрацяВасиляСімовича*, „Слово” 1991, ч. 23, s. 6-7.
- Шерех Ю., *Галичина у формуванні нової української літературної мови*, Мюнхен 1949.

Ольга Шелух, Емілія Казан, *Львівський період творчості Василя Сімовича*

Василь Сімович був членом Наукового товариства імені Тарас Шевченка, професором і ректором Українського педагогічного інституту в Празі, професором і завідувачем кафедри української мови, деканом філологічного факультету Львівського університету (1939-1941). У статті аналізується наукова, організаційна, видавнича та культурно-освітня діяльність Василя Сімовича з моменту його повернення до Львова після тривалого перебування в еміграції в Празі. Показано значення його діяльності для наукового, громадського та суспільного життя Львова та всієї Галичини.

Ключові слова: Сімович, літературна критика, видавнича діяльність, культурно-освітня діяльність, наукове товариство

Olha Sheliukh, Emilia Kazan, *The Lviv Period of Vasyl Simovych's Creativity*

Vasyl Simovych was a full member of the National Association of Taras Shevchenko, professor and rector of the Ukrainian Higher Pedagogical Institute in Prague, head of the Ukrainian language department and dean of the philological faculty of Lviv University (1939-1941). The article discusses the scientific and organisational, publishing, cultural and educational activities of Vasyl Simovych in Lviv and Prague. His influence is shown not only in the context of the scientific, social and public life of Lviv but also of Galicia.

Keywords: Simovych, literary criticism, publishing activity, cultural and educational activity, scientific and social activity, scientific society